

کتابخانه دیجیتالی

مبانی نظری، محتوا، ساختار، سازماندهی، استانداردها و هزینه‌ها
(همراه با نگاهی به برخی کتابخانه‌های دیجیتالی خارجی و داخلی)

تهیه و تدوین

فاطمه نبوی

با راهنمایی و همکاری

دکتر رحمت‌الله فتاحی

ناشر

سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

۵۴

نبوی، فاطمه (خوش طینت)، ۱۳۵۳-

کتابخانه دیجیتال: مبانی نظری، محتوا، ساختار، سازمندی، استانداردها و هزینه‌ها (همراه با نگاهی به برخی کتابخانه‌های دیجیتالی خارجی و داخلی) / تهیه و تدوین فاطمه نبوی؛ با راهنمایی و همکاری رحمت‌الله فتاحی - مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، ۱۳۸۴.
۲۷۴ ص. - (انتشارات سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی؛ ۵۴)

ISBN 964-6429-33-5

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا

۱. کتابخانه‌های الکترونیکی. ۲. کتابخانه‌های الکترونیکی - استانداردها. ۳. شبکه‌های اطلاع‌رسانی کتابخانه. الف. فتاحی، رحمت‌الله، ۱۳۳۰ - ب. سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی. ج. عنوان

کتابخانه ملی ایران

۰۲۷

۸۴-۳۶۷۰ م

۵۴

عنوان : کتابخانه دیجیتال؛ مبانی نظری، محتوا، ساختار، سازمندی، استانداردها

و هزینه‌ها (همراه با نگاهی به برخی کتابخانه‌های دیجیتالی خارجی و داخلی)

تهیه و تدوین : فاطمه نبوی

ناشر : سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

با راهنمایی، همکاری و ویراستاری علمی: دکتر رحمت‌الله فتاحی

ویراستار : جواد بیابان‌پیم

صفحه‌آرا : محمد نعیم آبادی

امور فنی : انتشارات سازمان

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ آستان قدس رضوی

نوبت چاپ : اول / ۱۳۸۴

شمارگان : ۱۰۰۰ نسخه - وزیری

شابک : ۹۶۴-۶۴۲۹-۳۳-۵

قیمت : ۲۰۰۰۰ ریال

حق چاپ محفوظ است

نشانی: مشهد - حرم مطهر - بست شیخ طوسی - سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد

آستان قدس رضوی. ص. پ. ۱۷۷

تلفن و دورنگار روابط عمومی: ۰۵۱۱-۲۲۱۹۵۵۳ دورنگار سازمان: ۰۵۱۱-۲۲۲۰۸۴۵

وبسایت سازمان: www.aqlibrary.org پست الکترونیکی: info@aqlibrary.org

فهرست مطالب

سر آغاز.....	۱۵
فصل اول: کلیاتی درباره کتابخانه دیجیتال.....	۱۷
فصل دوم: چالشها و مشکلات موجود در ایجاد کتابخانه دیجیتال.....	۳۷
فصل سوم: استانداردها در کتابخانه دیجیتال.....	۸۳
فصل چهارم: انتخاب قالب داده‌ها در کتابخانه دیجیتال.....	۱۲۳
فصل پنجم: پیش‌بینی هزینه تولید و نگهداری مجموعه دیجیتال.....	۱۵۳
فصل ششم: سازماندهی منابع دیجیتال.....	۱۶۵
فصل هفتم: نگاهی به برخی کتابخانه‌های دیجیتال خارج از کشور.....	۱۸۵
فصل هشتم: نگاهی به برخی کتابخانه‌های دیجیتال داخل کشور.....	۲۲۵
فصل نهم: کلیاتی درباره کتابخانه دیجیتال سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.....	۲۵۱
فهرست منابع فارسی و لاتین.....	۲۵۹
پیوست: آئین‌نامه کتابخانه دیجیتال سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.....	۲۶۵

فهرست ریز مطالب

سرآغاز.....	۱۵
فصل اول: کلیاتی درباره کتابخانه دیجیتال.....	۱۷
مقدمه.....	۱۹
تعاریف کتابخانه دیجیتال.....	۲۲
تفاوت کتابخانه دیجیتال و شبکه جهانی وب.....	۲۷
هدف از ایجاد کتابخانه دیجیتال.....	۲۸
ویژگیهای کتابخانه دیجیتال.....	۳۱
فصل دوم: چالشها و مشکلات موجود در ایجاد کتابخانه دیجیتال.....	۳۷
مقدمه.....	۳۹
اولویت‌بندی منابع برای دیجیتال‌سازی.....	۳۹
معماری فنی.....	۴۲
ساخت مجموعه دیجیتال.....	۴۳
دیجیتال‌سازی.....	۴۵
اسکن کردن.....	۴۷
ابرداده.....	۵۶
نامگذاری، شناسگرها و ماندگاری.....	۵۷
حق مؤلف و مدیریت حقوقی.....	۵۹
گردآوری داده‌ها از وب و مسئله حق مؤلف.....	۶۴
حفاظت و نگهداری.....	۶۷
نیازهای سخت‌افزاری و نرم‌افزاری.....	۶۹
کارکنان.....	۷۹
چالشهای ساخت کتابخانه دیجیتال کارآمد از دید کارکنان برنامه کتابخانه ملی دیجیتال کتابخانه کنگره.....	۸۰

۸۳	فصل سوم: استانداردها در کتابخانه دیجیتالی
۸۵	مقدمه
۸۷	دو رویکرد جدید به مسئله استانداردها
۸۸	ابرداده چیست؟
۹۲	استانداردها در کتابخانه کنگره
۹۳	تقسیم‌بندی استانداردهای کتابخانه دیجیتالی
۹۳	۱. نگاهی اجمالی به طرح کدگذاری و انتقال ابرداده (METS)
۱۰۵	۲. عناصر هسته ابرداده
۱۱۹	۳. ابرداده سازمان استانداردهای اطلاعات ملی برای تصاویر در طرح کلی XML
۱۱۹	استانداردهای مورد نیاز برای تصاویر
۱۲۳	فصل چهارم: انتخاب قالب داده‌ها در کتابخانه دیجیتالی
۱۲۵	مقدمه
۱۲۶	ویژگیهای قالبهای مدارک الکترونیکی
۱۳۵	قالبهای معمول مدارک الکترونیکی
۱۵۳	فصل پنجم: پیش‌بینی هزینه تولید و نگهداری مجموعه دیجیتالی
۱۵۵	مقدمه
۱۵۶	تحلیل هزینه‌های دیجیتال‌سازی
۱۶۱	هزینه‌های نگهداری و ماندگاری منبع
۱۶۵	فصل ششم: سازماندهی منابع دیجیتالی
۱۶۷	مقدمه
۱۶۷	چرا اینترنت را فهرست‌نویسی کنیم؟
۱۶۹	چه کسی اینترنت را فهرست‌نویسی می‌کند؟
۱۷۱	چرا فهرست‌نویسی سایت‌های وب دشوار است؟
۱۷۳	مارک، ابرداده، SGML
۱۷۵	رده‌بندی و اینترنت
۱۷۶	طرح‌ها و ابزارهای فهرست‌نویسی منابع اینترنت
۱۷۸	انواع طرحهای ابردهای

فصل هفتم: نگاهی به برخی از کتابخانه‌های دیجیتالی خارج از کشور ۱۸۵

- ۱۸۷ طرح کتابخانه ملی دیجیتالی
- ۱۸۹ کاربران کتابخانه دیجیتالی
- ۲۰۰ کتابخانه دیجیتالی اسکندریه
- ۲۰۱ نمونه اولیه کره زمین دیجیتالی
- ۲۰۴ کتابخانه دیجیتالی افغانستان
- ۲۰۹ کتابخانه پن (دانشگاه پنسیلوانیا)
- ۲۱۴ کتابخانه دیجیتالی دانشگاه استنفورد
- ۲۱۸ کتابخانه دیجیتالی کالیفرنیا
- ۲۲۱ کتابخانه دیجیتالی مقاله‌های قدیمی جراحی اعصاب

فصل هشتم: نگاهی به برخی از کتابخانه‌های دیجیتالی داخل کشور ۲۲۵

- ۲۲۷ کتابخانه دیجیتالی بانی نکه
- ۲۲۸ کتابخانه دیجیتالی دانشگاه علم و صنعت ایران
- ۲۳۴ کتابخانه دیجیتالی دید (ویژه علوم سیاسی و امور بین المللی)
- ۲۴۶ کتابخانه دیجیتالی مرکز جهانی اطلاع رسانی آل‌البیت

فصل نهم: کلیاتی درباره کتابخانه دیجیتالی سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی ۲۵۱

- ۲۵۳ مقدمه
- ۲۵۳ تاریخچه
- ۲۵۵ هدف از راه‌اندازی کتابخانه دیجیتالی سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی
- ۲۵۶ ویژگی‌های کتابخانه دیجیتالی سازمان
- ۲۵۶ سیاست‌های سازمان در اولویت بندی منابع برای دیجیتال سازی
- ۲۵۷ اجرای طرح آزمایشی

فهرست منابع فارسی و لاتین ۲۵۹

- ۲۵۹ منابع لاتین
- ۲۶۲ منابع فارسی

پیوسته آیین‌نامه کتابخانه دیجیتالی سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی ۲۶۵

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱. قابلیت‌های جستجو در کتابخانه‌های دیجیتالی انتخاب شده برای مطالعه پژوهشی ۳۴
- جدول ۲. عناصر هسته ابر داده جهت ایجاد منابع دیجیتالی کتابخانه کنگره..... ۱۰۹
- جدول ۳. سازماندهی اطلاعات ذکر شده درباره استانداردهای مورد نیاز برای تصاویر توسط CIMI ۱۲۲
- جدول ۴. خلاصه ویژگیهای قالبهای مدارک الکترونیکی (ASCII, JPEG, GIF, TIFF, POSTSCRIPT و RTF) ۱۵۰
- جدول ۵. خلاصه ویژگیهای قالبهای مدارک الکترونیکی (PDF خروجی برنامه کاربردی، PDF تصویری، PDF تصویر و متن، PDF معمولی، SGML, XML, HTML)..... ۱۵۱
- جدول ۶. متوسط هزینه‌های تولید هر تصویر در طرحهای تصویرسازی دیجیتالی..... ۱۵۷
- جدول ۷. متوسط هزینه مقوله‌های مختلف منابع..... ۱۵۸
- جدول ۸. متوسط درصدهای هزینه به ازای مقوله‌های مختلف منابع..... ۱۵۹
- جدول ۹. متوسط هزینه‌ها و درصدهای نسبی تولید فایل‌های متنی قابل جستجو..... ۱۵۹
- جدول ۱۰. دامنه هزینه‌های گزارش شده در فرایندهای مختلف دیجیتال‌سازی..... ۱۶۰
- جدول ۱۱. مطالعه مقایسه‌ای میزان هزینه نسبی بر اساس پیش‌بینی‌های صورت گرفته درباره متوسط کل هزینه..... ۱۶۰
- جدول ۱۲. عناصر ابر داده‌ای دوبلین کور..... ۱۸۰

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱. صفحه خانگی مجموعه تاریخی کتابخانه ملی دیجیتال
 ۱۸۸..... (AMERICAN MEMORY)
- شکل ۲. قسمت COLLECTION FINDER در سایت AMERICAN MEMORY..... ۱۹۱
- شکل ۳. بخش BROWSE A LIST OF SUBJECT HEADINGS در قسمت
 COLLECTION FINDER کتابخانه ملی دیجیتال..... ۱۹۱
- شکل ۴. نمونه‌ای از سیاهه الفبایی موضوعهای مندرج در صفحه سرعنوانهای موضوعی _
 قسمت COLLECTION FINDER کتابخانه ملی دیجیتال..... ۱۹۲
- شکل ۵. ادامه صفحه COLLECTION FINDER در سایت AMERICAN MEMORY..... ۱۹۴
- شکل ۶. انتخاب موضوع EDUCATION از BROAD TOPICS _ قسمت COLLECTION
 FINDER کتابخانه ملی دیجیتال..... ۱۹۴
- شکل ۷. انتخاب مجموعه مربوط به همفلهتهای دانیل موری مربوط به سالهای ۱۹۰۷-۱۸۱۸ از
 صفحه موضوعی EDUCATION در بخش BROAD TOPICS - قسمت COLLECTION
 FINDER کتابخانه ملی دیجیتال..... ۱۹۵
- شکل ۸. توضیحات مربوط به مجموعه انتخابی از صفحه موضوعی EDUCATION در بخش
 BROAD TOPICS - قسمت COLLECTION FINDER کتابخانه ملی دیجیتال..... ۱۹۵
- شکل ۹. نتیجه جستجوی انجام گرفته درباره IRAN در مجموعه MAP-ORIGINAL
 FORMATS کتابخانه ملی دیجیتال..... ۱۹۶
- شکل ۱۰. قسمت SEARCH در سایت AMERICAN MEMORY..... ۱۹۷
- شکل ۱۱. قسمت LEARNING PAGE در سایت AMERICAN MEMORY..... ۱۹۸

- شکل ۱۲. صفحه خانگی کتابخانه دیجیتالی اسکندریه ۲۰۰
- شکل ۱۳. مرحله دوم طرح کتابخانه دیجیتالی اسکندریه - نمونه اولیه کره زمین دیجیتالی ۲۰۱
- شکل ۱۴. گره‌های مهم کتابخانه دیجیتالی اسکندریه ۲۰۲
- شکل ۱۵. صفحه خانگی کتابخانه دیجیتالی افغانستان ۲۰۵
- شکل ۱۶. صفحه باز شده در نتیجه کلیک روی پیوند *SEARCH* در کتابخانه دیجیتالی افغانستان ۲۰۵
- شکل ۱۷. صفحه *COLLECTION OF WORKS* در کتابخانه دیجیتالی افغانستان ۲۰۶
- شکل ۱۸. اطلاعات توصیفی کتاب تمام متن «کلمات امیرالبلاد فی الترغیب الی الجهاد» موجود در کتابخانه دیجیتالی افغانستان ۲۰۶
- شکل ۱۹. تصویر روی جلد و اطلاعات توصیفی بیشتر درباره کتاب تمام متن «کلمات امیرالبلاد فی الترغیب الی الجهاد» موجود در کتابخانه دیجیتالی افغانستان ۲۰۷
- شکل ۲۰. تصویر صفحه ۹ از کتاب تمام متن «کلمات امیرالبلاد فی الترغیب الی الجهاد» موجود در کتابخانه دیجیتالی افغانستان ۲۰۸
- شکل ۲۱. توضیحات پایین صفحه ۹ کتاب تمام متن «کلمات امیرالبلاد فی الترغیب الی الجهاد» موجود در کتابخانه دیجیتالی افغانستان ۲۰۸
- شکل ۲۲. صفحه خانگی کتابخانه دیجیتالی پن (دانشگاه پنسیلوانیا) ۲۰۹
- شکل ۲۳. راههای مختلف جستجو در پایگاه *E-RESOURCE LOCATOR* کتابخانه دیجیتالی پن ۲۰۹
- شکل ۲۴. راههای مختلف جستجو در پایگاه *FRANKLIN CATALOG* کتابخانه دیجیتالی پن ۲۱۰
- شکل ۲۵. فهرستهای موجود در کتابخانه دیجیتالی پن ۲۱۰
- شکل ۲۶. صفحه *FRANKLIN CATALOG, PENN LIBRARY CATALOG* در قسمت *PENN* ۲۱۱
- شکل ۲۷. نتیجه جستجوی واژه *LIBRARIAN* در فهرست انتخاب شده از کتابخانه دیجیتالی پن ۲۱۱

- شکل ۲۸. اطلاعات توصیفی کتاب *A TRUE POLITICIAN...* بازایی شده از *FRANKLIN*،
 PENN LIBRARY CATALOG در کتابخانه دیجیتالی پن ۲۱۲
- شکل ۲۹. پایگاههای ارائه شده در بخش *E-RESOURCES* کتابخانه دیجیتالی پن ۲۱۲
- شکل ۳۰. پایگاه اطلاعاتی *E-BOOKS* از بخش *E-RESOURCES* کتابخانه دیجیتالی پن ۲۱۳
- شکل ۳۱. صفحه *ONLINE BOOK PAGE* از پایگاه *E-BOOKS* در کتابخانه دیجیتالی پن ۲۱۳
- شکل ۳۲. صفحه *SEARCH OUR LISTINGS* انتخاب شده از *ONLINE BOOK PAGE* از
 پایگاه *E-BOOKS* در کتابخانه دیجیتالی پن ۲۱۴
- شکل ۳۳. نتیجه جستجوی واژه *INTERNET* در *ONLINE BOOK PAGE* از پایگاه *E-BOOKS*
 در کتابخانه دیجیتالی پن ۲۱۴
- شکل ۳۴. صفحه خانگی کتابخانه دیجیتالی دانشگاه استنفورد ۲۱۵
- شکل ۳۵. انتخاب قسمت *DOCUMENTS* در کتابخانه دیجیتالی دانشگاه استنفورد ۲۱۵
- شکل ۳۶. صفحه جستجو در کتابخانه دیجیتالی دانشگاه استنفورد ۲۱۶
- شکل ۳۷. راههای مختلف جستجو در قسمت *MATCH* جستجوی تمام متن کتابخانه دیجیتالی
 دانشگاه استنفورد ۲۱۶
- شکل ۳۸. راههای مختلف جستجو در قسمت *DISPLAY* جستجوی تمام متن کتابخانه
 دیجیتالی دانشگاه استنفورد ۲۱۷
- شکل ۳۹. نتیجه جستجوی واژه *INTERNET* در قسمت جستجوی تمام متن کتابخانه دیجیتالی
 دانشگاه استنفورد ۲۱۷
- شکل ۴۰. اطلاعات کتابشناختی و چکیده کتاب *GLOSS: TEXT-SOURCE DISCOVERY*
OVER THE INTERNET - بازایی شده از کتابخانه دیجیتالی دانشگاه استنفورد ۲۱۸
- شکل ۴۱. صفحه خانگی کتابخانه دیجیتالی کالیفرنیا ۲۱۸
- شکل ۴۲. نتیجه جستجوی واژه *INTERNET* در کتابخانه دیجیتالی کالیفرنیا ۲۱۹
- شکل ۴۳. انتخاب کتابی با عنوان *WHAT IS THE INTERNET...* از سیاهه منابع بازایی شده
 از کتابخانه دیجیتالی کالیفرنیا ۲۲۰

- شکل ۴۴. درخواست از کاربر برای انتخاب قالب مورد نظر جهت مرور نتایج بازیابی شده از کتابخانه دیجیتالی کالیفرنیا..... ۲۲۰
- شکل ۴۵. صفحه خانگی کتابخانه دیجیتالی مقاله‌های قدیمی جراحی اعصاب..... ۲۲۴
- شکل ۴۶. مقاله تمام متن *CASE OF CEREBRAL TUMOR* موجود در سایت «مقاله‌های قدیمی جراحی اعصاب»..... ۲۲۴
- شکل ۴۷. صفحه خانگی کتابخانه دیجیتالی بانی تک..... ۲۲۷
- شکل ۴۸. مرور کتابهایی که به صورت فشرده در کتابخانه دیجیتالی بانی تک وجود دارند..... ۲۲۸
- شکل ۴۹. صفحه خانگی کتابخانه دیجیتالی دانشگاه علم و صنعت ایران..... ۲۲۸
- شکل ۵۰. انتخاب بخش پایان‌نامه‌ها یا کتابهای لاتین در کتابخانه دیجیتالی دانشگاه علم و صنعت ایران..... ۲۲۹
- شکل ۵۱. انتخاب «جستجو در کتابها» در کتابخانه دیجیتالی دانشگاه علم و صنعت ایران..... ۲۲۹
- شکل ۵۲. انتخاب جستجوی پیشرفته در بخش جستجوی کتاب کتابخانه دیجیتالی دانشگاه علم و صنعت ایران..... ۲۳۰
- شکل ۵۳. انتخاب «جستجو در پایان‌نامه‌ها» در کتابخانه دیجیتالی دانشگاه علم و صنعت ایران..... ۲۳۰
- شکل ۵۴. انتخاب جستجوی پیشرفته در بخش جستجوی پایان‌نامه‌ها در کتابخانه دیجیتالی دانشگاه علم و صنعت ایران..... ۲۳۱
- شکل ۵۵. نتیجه جستجوی واژه «اینترنت» در پایگاه کتابهای فارسی - قسمت عنوان در کتابخانه دیجیتالی دانشگاه علم و صنعت ایران..... ۲۳۱
- شکل ۵۶. اطلاعات توصیفی کتاب «گزیده‌ای از سایتهای برتر مهندسی در اینترنت» - بازیابی شده از کتابخانه دیجیتالی دانشگاه علم و صنعت ایران..... ۲۳۲
- شکل ۵۷. نتیجه جستجوی واژه «اینترنت» در پایگاه پایان‌نامه‌های فارسی - قسمت عنوان در کتابخانه دیجیتالی دانشگاه علم و صنعت ایران..... ۲۳۳
- شکل ۵۸. انتخاب پایان‌نامه با عنوان «اندازه‌گیری و آنالیز تأخیر بسته‌ها در اینترنت...» از پایگاه

- پایان نامه های فارسی در کتابخانه دیجیتالی دانشگاه علم و صنعت ایران ۲۳۳
- شکل ۵۹. درخواست نام کاربر و کلمه عبور برای مطالعه تمام متن پایان نامه انتخابی در کتابخانه دیجیتالی دانشگاه علم و صنعت ایران ۲۳۴
- شکل ۶۰. صفحه خانگی کتابخانه دیجیتالی دید ۲۳۷
- شکل ۶۱. ادامه صفحه خانگی کتابخانه دیجیتالی دید ۲۳۸
- شکل ۶۲. مرور اطلاعات توصیفی و چکیده منابع در کتابخانه دیجیتالی دید ۲۳۹
- شکل ۶۳. فرم عضویت کتابخانه دیجیتالی دید ۲۴۵
- شکل ۶۴. صفحه خانگی کتابخانه دیجیتالی مرکز جهانی اطلاع رسانی آل البیت (بخش موضوعی) ۲۴۶
- شکل ۶۵. انتخاب موضوع «قرآن و علوم قرآنی» در بخش موضوعی کتابخانه دیجیتالی مرکز جهانی اطلاع رسانی آل البیت ۲۴۷
- شکل ۶۶. انتخاب کتاب «آشنایی با قرآن» در کتابخانه دیجیتالی مرکز جهانی اطلاع رسانی آل البیت ۲۴۷
- شکل ۶۷. انتخاب بخش پیشگفتار از کتاب «آشنایی با قرآن» در کتابخانه دیجیتالی مرکز جهانی اطلاع رسانی آل البیت ۲۴۸
- شکل ۶۸. بخش مقاله ها در کتابخانه دیجیتالی مرکز جهانی اطلاع رسانی آل البیت ۲۴۸
- شکل ۶۹. انتخاب مقاله با عنوان «ارزشهای قرآنی» از بخش مقاله های کتابخانه دیجیتالی مرکز جهانی اطلاع رسانی آل البیت ۲۴۹
- شکل ۷۰. بخش مجلات در کتابخانه دیجیتالی مرکز جهانی اطلاع رسانی آل البیت ۲۴۹
- شکل ۷۱. انتخاب نشریه «بازتاب اندیشه در مطبوعات روز ایران» از بخش مجلات کتابخانه دیجیتالی مرکز جهانی اطلاع رسانی آل البیت ۲۵۰
- شکل ۷۲. انتخاب مقاله با عنوان «طرح معرفت شناسی اسلامی» از بخش مجلات کتابخانه دیجیتالی مرکز جهانی اطلاع رسانی آل البیت ۲۵۰

سرآغاز

برخلاف تصور برخی افراد، هدف کتابداران و متخصصان از راه‌اندازی کتابخانه دیجیتال به آتش کشیدن ساختمانهای کتابخانه و قرار دادن کتابهای موجود در آنها در جعبه‌های الکترونیکی نیست. کتابخانه دیجیتالی صورت جدیدی از فناوری ذخیره و بازیابی اطلاعات است که در کنار کتابخانه‌های سنتی موجود متولد شده و به حیات خود ادامه می‌دهد. در واقع بشر پس از سالها تلاش و کوشش توانسته روشی ابداع کند که در آن از فناوریهای روز برای دسترسی به اطلاعات مورد نیاز خود بهره گیرد. اما اینکه آیا این روش دسترسی با روی کار آمدن فناوریهای جدید تغییر می‌کند یا جای خود را به فناوری بهتری می‌دهد سؤالی است که به مرور زمان پاسخ داده خواهد شد. در حال حاضر آنچه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد افزایش روزافزون کتابخانه‌های دیجیتالی است. مسئله قابل تأمل اینکه کتابخانه‌های دیجیتالی تا چه حد توانسته‌اند به نیازهای جامعه اطلاعاتی خود، که اکنون با وجود شبکه‌های رایانه‌ای تنها به مراجعان کتابخانه محدود نمی‌شوند، پاسخ دهند. همچنین چه معیارها و استانداردهای بین‌المللی در مورد این کتابخانه‌های قرن بیست و یکم (که اساس و پایه آنها در قرن بیستم بنیان نهاده شد) پیش بینی شده است.

کتابی که پیش رو دارید با هدف یافتن پاسخهای این سؤالات و سؤالات مشابه تدوین شده تا ضمن تهیه پیشینه‌ای برای راه‌اندازی یک کتابخانه دیجیتالی بتواند شناخت خوانندگان کتاب را از ویژگیها، تواناییها، استانداردها و... کتابخانه‌های دیجیتالی بالا ببرد.

سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی در راستای اهداف علمی و اطلاع‌رسانی خود کتاب حاضر را منتشر نموده و در اختیار فرهیختگان و ازیاب علم و نوآوری قرار داده است.

آنچه در این کتاب می‌خوانید

در فصل اول کتاب به مطالعه کلیاتی درباره کتابخانه‌های دیجیتالی پرداخته‌ایم. در این فصل تعریفها، هدفها، ویژگیها و تفاوت‌های کتابخانه دیجیتالی با شبکه جهانی وب بررسی شده است.

در فصل دوم به چالشها و مشکلات موجود در ایجاد کتابخانه دیجیتالی می‌پردازد. این

چالشها از انتخاب منابع برای دیجیتال سازی شروع شده و به نیازهای سخت افزاری و نرم افزاری و نیز کارکنان مورد نیاز ختم می شوند.

در فصل سوم استانداردهای کتابخانه دیجیتالی بررسی شده؛ ابر داده از مهم ترین مسائل موجود است که در هنگام ساخت مجموعه دیجیتالی نباید آن را از نظر دور داشت. همچنین چند نمونه از استانداردهای معتبر نظیر استانداردهای کتابخانه کنگره نیز در این فصل آورده شده.

در فصل چهارم به انتخاب قالب داده ها در کتابخانه دیجیتالی پرداخته شد. همان گونه که خواننده عزیز آگاه است قالبهای الکترونیکی روز به روز در حال افزایش هستند و هر کدام نیز خصوصیات و ویژگیهای خاص خود را دارند. سؤال اینست که بر اساس چه معیارهایی باید دست به انتخاب این قالبها در محیط کتابخانه دیجیتالی زد؟ امیدواریم با مطالعه فصل چهارم بتوانید به جواب این سؤال دست یابید. باید توجه داشت که ایجاد کتابخانه دیجیتالی هزینه زیادی می طلبد و کوچکترین خطایی در هر مرحله از کار موجب صرف هزینه های سرسام آوری می شود.

در فصل پنجم با اشاره به چند نمونه مطالعات انجام شده در خصوص هزینه های دیجیتال سازی و ایجاد کتابخانه دیجیتالی شما را با ابعاد مختلف این مسئله بیشتر آشنا می سازیم. مسئله مهم دیگر سازماندهی منابع دیجیتالی است که در فصل ششم به آن پرداخته ایم. چه لزومی به سازماندهی منابع دیجیتالی وجود دارد؟ طرحها و ابزار موجود چیستند؟ اینها سؤالاتی است که در این فصل به آن پاسخ داده ایم.

دو فصل دیگر یعنی فصل هفتم و هشتم به بررسی کتابخانه های دیجیتالی داخل و خارج از کشور می پردازد. استفاده از تجربیات این کتابخانه ها و مطالعه دقیق طرحهای آنها یاریگر بسیار زنده ای در راه ایجاد کتابخانه دیجیتالی است.

فصل نهم نیز همان گونه که اشاره شد کلیاتی درباره کتابخانه دیجیتالی سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی که هدف اصلی از نگارش این کتاب بوده بیان می دارد. در پیوست کتاب نیز آیین نامه کتابخانه دیجیتالی سازمان آورده شده است.

تشکر و امتنان

در پایان وظیفه خود می دانیم که از عنایات و توجهات خاصه مقام منبع تولیت عظمی آستان قدس رضوی حضرت آیت الله عباس واعظی طبسی که همواره مشوق تلاشهای علمی هستند و فرصت های استثنایی و خاصی برای رشد همه جانبه سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی فراهم نموده اند سپاسگزاری نماییم. از جناب حاج آقای کریمی قائم مقام محترم و از ریاست محترم سازمان و از آقایان جعفر دریاغ عنبران و محمد نعیم آبادی، خانم نجفی و اعضای محترم کمیته کتابخانه دیجیتالی سازمان نیز قدر دانی می نماییم.

دکتر رحمت الله فتحی

فاطمه نبوی

مشاور علمی سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی